

Hemşirelik Öğrencilerinin Tükenmişlik Düzeyi ve Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi

Yıldız DENAT * Yurdanur DİKMEN ** Gözde YILMAZ *** Dilanur KARALAR ****

Öz

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür. **Yöntem:** Tanımlayıcı ve kesitsel tipte yürütülen araştırmanın örneklemini hemşirelik bölümündeki 522 öğrenci oluşturmuştur. Veriler, Öğrenci Bilgi Formu ile Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu (MTE-ÖF) kullanılarak toplanmıştır. **Bulgular:** Öğrencilerin ölçek alt faktör puan ortalamaları sırasıyla tükenme: 15.85 ± 4.62 , duyarsızlaşma: 10.53 ± 3.75 , yetkinlik: 11.45 ± 3.00 olarak bulunmuştur. Çalışmada tükenme ve duyarsızlaşma alt faktör puanlarının; alttan dersi olma, bölümünü istemeyerek tercih etme, bölümünden memnun olmama ve kendini başarısız olarak algılama değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yetkinlik alt boyut puanlarının ise bölümünü isteyerek tercih etme ve kendini başarılı olarak algılama değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. **Sonuç:** Bu çalışmada cinsiyet, alttan dersi olma, mesleği isteyerek seçme, hemşirelik bölümünden memnuniyet ve başarı durumunu algılama değişkenlerine göre hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik puanlarının farklılaştığı saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda eğitim sürecinde mesleki kimliğin benimsenmesine yönelik faaliyetlerin artırılması ve öğrencilerin başarı duygusunu arttıracak çalışmalara yer verilmesi, nitel çalışmalarda tükenmişlik yaşanmasına neden olan faktörlerin açıklanarak müfredatta ek düzenlemelerin yapılması ve tükenmişliği azaltmaya yönelik müdahale çalışmalarının yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, Hemşirelik Öğrencileri, Hemşirelik Eğitimi.

Abstract

Determination of Nursing Students' Burnout Level and Affecting Factors

Objectives: This study was carried out on the purpose of determining nursing students' level of burnout and affecting factors elements. **Methods:** Sample of this descriptive and cross-sectional research consisted of 522 students in Nursing Department. The data were collected using the Student Information Form and Maslach Burnout Inventory-Student Scale (MBI-SS). **Results:** Scale sub-factor point averages of students were found as follows: Exhaustion: 15.85 ± 4.62 , cynicism: 10.53 ± 3.75 , efficacy: 11.45 ± 3.00 , respectively. It was determined in the study that exhaustion and cynicism sub-factor points differed significantly according to the variables, having failed course, having chosen the department involuntarily, dissatisfaction with the department and perceiving oneself as unsuccessful. Also, it was determined in the study that efficacy sub-dimension points differed significantly according to the variables, having chosen the department involuntarily and perceiving oneself as successful. **Conclusion:** In this study, it was established that nursing students' level of burnout varies depending on variables of sex, having failed course, having chosen the profession voluntarily, satisfaction with the nursing department and self-perception of success. In direction of these results, the increment of the activities for the adoption of professional identity in the education process and the inclusion, of activities that will increase the sense of success of the students; the clarification of the factors causing burnout with qualitative studies and the constitution of additional regulations in the curriculum; and the constitution of intervention studies to reduce burnout may be suggested.

Key Words: Burnout, Nursing Student, Nursing Education.

Geliş tarihi: 28.06.2017 **Kabul tarihi:** 02.01.2018

Tükenmişlik, duyguların yoğun olarak yaşandığı uzun dönemli ilişkinin neden olduğu fiziksel, duygusal ve zihinsel bir yorgunluk sendromudur (Pines ve Aronson, 1988). Tükenmişlik, uzun süren stres durumlarının neticesinde zamanla gelişen kronik bir stres sendromu olarak da tanımlanmaktadır (Ahola ve ark., 2006; Hansen, Sverke ve Naswall, 2008; Maslach ve Jackson 1981).

Literatürde insanlarla birlikte çalışmanın ya da yapılan aktivitenin kişi üzerindeki zorlayıcı etkilerinin zamanla enerji yitimi ve tükenme oluşumuna yol açtığı ifade edilmektedir (Schaufeli ve Taris, 2005). Tükenmişlik ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; tükenmişlikle ilgili semptomların ilk olarak sağlık çalışanlarında ortaya çıktığı görülmektedir (Hansen ve ark., 2008). Sağlık çalışanları içerisinde ise hemşireler; stresli durumlarla sık karşılaşan, bireylerle ve hastalarla duygusal etkileşimde bulunan ve tükenmişlik açısından riskli bir meslek grubu olarak görülmektedir (Altay, Gönener ve Demirkıran, 2010; Kaya, Kaya, Ayık ve Uygur, 2010; Kaya ve Arıöz, 2014).

Yapılan çalışmalarda tükenmişlik hem birey hem de örgütler açısından iş yaşamını önemli ölçüde tehdit eden bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve tükenmişlik durumunda fiziksel, duygusal ve davranışsal belirtiler görülmektedir (Arı ve Bal, 2008; Kaçmaz, 2005; Kaya ve ark., 2010). Nitekim yapılan çalışma sonuçları, tükenmişliğin yaşam kalitesi, mental ve fiziksel sağlık üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu, fiziksel morbidite ve bedensel hastalıklar için risk faktörü olarak kabul edilebileceğini desteklemektedir (Toker, Melamed, Berliner ve Zeltser, 2012). Hemşirelerdeki yüksek tükenmişlik hastaları da olumsuz etkilemektedir. Literatürde özellikle, tükenmişlik yaşayan veya hastalar tarafından mutsuz ve sağlıksız olarak algılanan hemşirelerin, hastaların taleplerini karşılamayacağı veya hizmetler için öfkeli olacağı vurgulanmaktadır (Koivula, Paunnen ve Laippala, 2000).

Bireyi, mesleği, hastayı ve de örgütler açısından iş yaşamını önemli ölçüde tehdit eden tükenmişliğe ilişkin çalışmaların genellikle meslek grupları üzerinde özellikle de sağlık çalışanları ve hemşireler üzerinde yoğunlaştığı, bu mesleklerin mensubu olacak öğrencilerin ise göz ardı edildiği görülmektedir. Öğrenciler ise eğitim öğretim süreçlerinde hem sınavlardan geçme ve bir diploma alma gibi zorunlu aktivitelere (ders girme ve ders görevlerini yerine getirme gibi) katılmakta, (Çapri, Gündüz ve Gökçakan, 2011; Salanova, Schaufeli, Martineza ve Bresó, 2009) hem de klinik uygulamalar

Çalışmanın bulguları 28-29 Nisan 2016 'da Eskişehir'de gerçekleştirilen Uluslararası Katılımlı 15. Ulusal Hemşirelik Öğrenci Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur. * Dr. Öğr. Üyesi Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, 09100, Aydın, Türkiye, E-mail: denat09@gmail.com **Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokul, Sakarya, Türkiye *** Öğrenci. Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Aydın, Türkiye **** Öğrenci Hemşire. Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Aydın, Türkiye

sırasında mesleğin bir takım zorluklarını deneyimlemektedirler. Maslach ve Leiter'in de ifade ettiği gibi öğrenciler bu süreçte ruhsal örselenmeye uğrayabilmekte ve kolaylıkla tükenmişlik sürecine girebilmektedirler (Maslach ve Leiter, 1997). Özellikle sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim görmekte olan öğrenciler sürekli olarak hastaların ihtiyaçlarına karşılık vermekte, yaşamları tehlike altında olan, ölmekte olan ve ağrı-acı çeken insanlarla çalışmakta, aile ve hastaların büyük beklentileri ile karşılaşmakta (Kaya ve Arıöz, 2014; Sevensan, ve ark., 2011), akademik gelişim ve çalıştıkları alanlarla ilgili (Da Silva ve ark., 2014; Dyrbye ve ark., 2013) yoğun stres durumları ile karşı karşıya gelmektedirler (Sevensan ve ark., 2011). Öğrencilerin hastane ortamında karşılaştığı rol belirsizliği, sosyal destekten yoksun olma, aşırı iş yükü, zaman baskısı, motivasyon azlığı, gece çalışma ve uykusuz kalma da tükenmişliğe katkıda bulunmaktadır (Atalayın, Tezel, Önal, Balkıs ve Köse, 2013; Sevensan, Cayır ve Üner, 2011).

Watson ve arkadaşlarının (2008) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerde kronik stresin, tükenmişliğe neden olduğu ve bu tükenmişlikte hemşirelik eğitiminin yanı sıra öğrencilerin kişilik ve baş etme özelliklerinin de rol oynadığı belirtilmiştir. Da Silva ve arkadaşlarının (2014) yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %64.04'ünün duygusal tükenme yaşadığını saptanmıştır. Gündüz ve arkadaşlarının (Gündüz, Capri ve Gökçakan, 2012) üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt ölçek ortalamalarının diğer fakülte öğrencilerinden daha yüksek olduğunu bildirilmiştir. Kaya ve Arıöz (2014) ise hemşire öğrencilerin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma puanlarının ebelik bölümü öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu, kişisel başarı puanlarının ise daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü gibi literatürde hemşirelik öğrencilerinin tükenmişliğine ilişkin sınırlı sayıda çalışma yapılmış olmasına karşın sonuçlar henüz öğrencilik aşamasındayken hemşirelik mesleğine sahip olacak kişilerin tükenmişlik yaşadığını (Watson, Deary, Thompson ve Li, 2008), mesleğe bağlı yıpranmanın öğrencilik yıllarında başladığını ve artarak devam ettiğini (Sevensan ve ark., 2011) göstermektedir. Fakat konuyla ilgili daha fazla çalışma sonuçlarına gereksinim vardır. Bu alanda yapılacak çalışma sonuçları, öğrencilerde yaşanan yüksek tükenmişlik düzeylerini önleyecek gerekli düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini ve etkileyen etmenleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Çalışma ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik düzeyi nasıldır?
- Öğrencilerin cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, mesleği isteyerek seçme, bölümden memnuniyet durumu, alttan dersin olma durumu ve akademik başarı algısı gibi değişkenleri tükenmişlik düzeylerini etkiler mi?

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümünde yapılmıştır. İlgili bölümde hemşirelik öğrencileri 4 yıllık lisans eğitimleri boyunca toplam 3136 saat eğitim almaktadır. Bu eğitimin %56'sı teorik, %38'i uygulama (klinik eğitim) ve %6'sı laboratuvar uygulaması derslerinden oluşmaktadır. Teorik derslerin içerisinde zorunlu mesleki derslerin dışında bölüm içi seçmeli dersler ve bölüm dışı (üniversitenin farklı birimlerinden) seçmeli dersler de yer almaktadır. Tüm mesleki dersler dersin uzman hemşire öğretim elemanları tarafından yürütülmekte olup klinik uygulamalar da bu hemşire öğretim elemanları ile birlikte yürütülmektedir.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Araştırmanın evrenini Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümünde 2015-2016 eğitim-öğretim yılında 1 Mart- 30 Mayıs 2016 tarihleri arasında öğrenim gören toplam 730 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş olup araştırmanın yapıldığı tarihlerde ilgili bölümde öğrenim gören ve araştırmaya katılmaya gönüllü 522 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmada evrenin %71.51'ine ulaşılmış olup birinci sınıftan 145, ikinci sınıftan 139, üçüncü sınıftan 161, dördüncü sınıftan 77 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Veriler, Öğrenci Bilgi Formu ile Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu (MTE-ÖF) kullanılarak toplanmıştır. "Öğrenci Bilgi Formu" öğrencilerin yaş, cinsiyet gibi sosyo demografik özelliklerini içeren sorular ile mesleği isteyerek seçme, bölümden memnuniyet, alttan dersi olma durumu ve akademik başarı algısı gibi akademik değişkenleri içeren sorulardan oluşmaktadır. "Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu (MTE-ÖF)" ise Schaufeli ve arkadaşları (Schaufeli, Martinez, Marques-Pinto, Salanova ve Bakker, 2002) tarafından geliştirilmiş, Türkçe uyarlaması Çapri ve arkadaşları (2011) tarafından yapılmış 13 madde ve üç alt ölçekten oluşmaktadır. Üç alt ölçek "tükenme", "duyarsızlaşma" ve "yetkinlik" dir. Tükenme: okul ile ilgili işlerden kaynaklanan kronik yorgunluk ve okula yönelik gerginlik hissi olarak ifade edilmektedir. Duyarsızlaşma; okul ile ilgili etkinliklere karşı kayıtsız kalma, okula yönelik mesafeli tutum, akademik aktivitelere yönelik ilgiyi kaybetme ve bu aktiviteleri anlamsız birer uğraş olarak görme şeklinde tanımlanmaktadır. Yetkinlik ise; öğrencinin kendi çalışmalarını negatif değerlendirme eğiliminde olmasını ve kendisini yetersiz bir öğrenci olarak algılamasını yansıtmaktadır. Ölçekte "Tükenme" alt ölçeği: 1, 4, 7, 10 ve 13. maddelerden, "Duyarsızlaşma" alt ölçeği: 2, 5, 8 ve 11. maddelerden, "Yetkinlik" alt ölçeği ise: 3, 9, 14 ve 16. maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı sırasıyla .76, .82 ve .61'dir

"Tükenme" ve "duyarsızlaşma" alt ölçeklerinden alınan yüksek puanlar; "yetkinlik" alt ölçeğinden alınan düşük puanlar tükenmişliğin olduğunu göstermektedir.

Veri toplama Yöntemi

Veriler araştırmacılarından sadece ikisi tarafından toplanmıştır. Bu araştırmacılar öğrenci eğitiminden sorumlu olmayıp hiçbir şekilde öğrenci eğitiminde görev almamaktadırlar. Araştırmacılar öğrencilere çalışmanın amacını ve önemini açıkladıktan sonra veri toplama formları hakkında ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Daha sonra çalışmaya katılmaya gönüllü öğrencilere sınıf ortamında veri toplama formları dağıtılmış ve öğrencilerden formları doldurmaları istenmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini; yaş, cinsiyet, sınıf, mesleği isteyerek seçme durumu, bölümden memnun olma, alttan dersi olma ve akademik başarı algısı oluşturmaktadır. Bağımlı değişkenini Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu puanları oluşturmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Elde edilen verilerin analizi SPSS 15.0 (Statistical Package for Social Sciences) programında yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam puan ortalaması hesaplanmış olup, ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğunu belirlemek için verilere normallik testi uygulanmıştır. Bu analize göre, ölçek puanlarının normal dağılım göstermediği belirlendiği için (Kolmogorov-Smirnov $p > .05$), verilerin analizinde non-parametrik testlerden Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis analizi kullanılmıştır. Kruskal Wallis analizinde fark çıkan gruplarda Mann Witney-U ikili karşılaştırma analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın yapılabilmesi için öncelikle ilgili kurumlardan yazılı izin, öğrencilerden ise araştırma ve veri toplama araçları hakkında uygulama öncesi bilgilendirilerek sözlü onam alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, sadece bir üniversitede öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinde yürütüldüğünden dolayı Türkiye'deki tüm hemşirelik öğrencilerine genellenemez. Ayrıca bu çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan bilgi formu ve bir ölçüm aracının kullanılması, öğrencilerin yanıtlarını bilgi formu ve ölçekte yer alan ifadeler ile sınırlamıştır.

Bulgular

Araştırmada, öğrencilerin yaş ortalamasının 20.59 ± 1.75 olduğu, öğrencilerin %72.2'sinin kız, %30.8'inin üçüncü sınıfta öğrenim görmekte olduğu, %37.5'inin öğrenci evinde kaldığı, %42.9'unun hemşirelik mesleğini kısmen isteyerek geldiği, %48.3'ünün hemşirelik bölümünden memnun olduğu, %72.8'inin alttan dersi olmadığı, %61.7'sinin ise başarı durumunu orta düzey olarak değerlendirdiği saptanmıştır.

Öğrencilerin ölçek alt faktör puan ortalamaları sırasıyla tükenme: 15.85 ± 4.62 , duyarsızlaşma: 10.53 ± 3.75 , yetkinlik: 11.45 ± 3.00 olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Dağılımı

Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutları	Ölçek Minimum Maksimum Puanları	X	SS
Tükenme	5-25	15.85	4.62
Duyarsızlaşma	4-20	10.53	3.75
Yetkinlik	4-20	11.45	3.00

Çalışmada tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçek puanlarının alttan dersi olma, bölümü isteyerek tercih etme, bölümünden memnuniyet durumu ve akademik başarı algısı değişkenleri arasında anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yapılan ileri analizler ile tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçek puanlarının alttan dersi olanların olmayanlara göre, bölümünü istemeyerek tercih edenlerin isteyerek tercih eden ve kısmen isteyerek tercih edenlere göre, bölümden memnun olmayanların bölümden memnun ya da kararsız olanlara göre, kendini başarısız olarak algılayanların başarılı ya da orta düzeyde başarılı algılayanlara göre anlamlı ölçüde daha fazla tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır.

Çalışmada yetkinlik alt ölçek puanının bölümü isteyerek tercih etme ve akademik başarı algısı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yapılan ileri analizler ile yetkinlik alt ölçek puanının bölümünü isteyerek tercih edenlerin, isteyerek tercih etmeyenlere ve kısmen isteyerek tercih edenlere göre ve kendini başarılı olarak algılayanların kendini başarısız olarak ya da orta düzeyde başarılı algılayanlara göre anlamlı ölçüde daha fazla tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda tükenme alt boyutunda alttan dersi olan öğrencilerin, mesleği istemeyerek seçenlerin, hemşirelik bölümünden memnun olmayanların ve kendini başarısız algılayanların daha fazla tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır. Duyarsızlaşma alt boyutunda erkeklerin, alttan dersi olanların mesleği isteyerek seçmeyenlerin, hemşirelik bölümünden memnun olmayanların ve başarı durumunu kötü algılayanların daha fazla tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Yetkinlik alt boyutunda ise mesleği isteyerek seçenlerin ve başarı durumunu iyi olarak algılayanların daha fazla tükenmişlik yaşadığı görülmüştür. Tüm bunların yanında öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre tükenmişlik puanlarının değişmediği saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyodemografik ve Akademik Değişkenlere Göre Tükenmişlik Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Değişkenler	N	%	Tükenme	Duyarsızlaşma	Yetkinlik
			X ± SS	X ± SS	X ± SS
Cinsiyet					
Kız	377	72.2	16.05 ± 4.53	10.27 ± 3.61	11.53 ± 2.93
Erkek	145	27.8	15.32 ± 4.81	11.19 ± 4.04	11.26 ± 3.18
İstatistiksel Analiz*			U = 24660.50 p = .080	U = 23781.00 p = .020	U = 25579.50 p = .250
Sınıf					
1.Sınıf	145	27.8	15.67 ± 4.58	10.32 ± 3.69	12.67 ± 3.20
2.Sınıf	139	26.6	16.07 ± 4.72	10.78 ± 3.75	12.43 ± 2.98
3.Sınıf	161	30.8	15.81 ± 4.68	10.39 ± 3.93	12.35 ± 2.93
4.Sınıf	77	14.8	15.84 ± 4.46	10.75 ± 3.51	12.88 ± 2.82
İstatistiksel Analiz**			KW = 0.411 p = .938	KW = 2.054 p = .561	KW = 2.235 p = .525
Mesleği İsteyerek Seçme					
Evet	165	31.6	14.90 ± 4.44	9.34 ± 3.36	10.89 ± 2.89
Hayır	133	25.5	17.03 ± 4.85	12.16 ± 4.19	12.27 ± 3.03
Kısmen	224	42.9	15.83 ± 4.47	10.43 ± 3.40	11.38 ± 2.98
İstatistiksel Analiz**			KW = 14.81 p = .001	KW = 36.50 p = .000	KW = 14.29 p = .001
Bölümünden memnun olma					
Memnun değilim	111	21.3	18.00 ± 4.64	13.26 ± 3.77	12.02 ± 3.27
Kararsızım	159	30.5	16.47 ± 4.52	10.86 ± 3.36	12.20 ± 2.81
Memnunum	252	48.2	14.50 ± 4.23	9.11 ± 3.24	10.73 ± 2.84
İstatistiksel Analiz**			KW = 6.72 p = .010	KW = 25.48 p = .000	KW = 0.20 p = .650
Altın Dersi Var mı?					
Evet	142	27.2	16.83 ± 4.67	11.59 ± 3.80	12.09 ± 2.97
Hayır	380	72.8	15.48 ± 4.55	10.13 ± 3.66	11.21 ± 2.98
İstatistiksel Analiz*			U = 22386.00 p = .003	U = 20813.00 p = .000	U = 22950.50 p = .008
Akademik Başarı Algısı					
Başarılı	167	32	15.04 ± 4.30	9.49 ± 3.60	9.86 ± 2.71
Orta	322	61.7	15.87 ± 4.57	10.77 ± 3.62	12.04 ± 2.79
Başarısız	33	6.3	19.72 ± 4.84	13.39 ± 3.95	13.69 ± 2.97
İstatistiksel Analiz**			KW = 23.94 p = .000	KW = 30.87 p = .000	KW = 72.33 p = .000

*Mann-Whitney U Test, **Kruskal Wallis Test, p < .05

Tartışma

Bu araştırma sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde önemli bir yere sahip olan hemşire öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek, sosyodemografik ve akademik değişkenlerin tükenmişlik düzeylerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin ölçek alt faktör puan ortalamaları sırasıyla tükenme: 15.85 ± 4.62, duyarsızlaşma: 10.53 ± 3.75, yetkinlik: 11.45 ± 3.00 olarak bulunmuştur. Çalışma bulguları, tıp, diş hekimliği, hemşirelik, ebellek ve sağlık yönetimi son sınıf öğrencileri ile yapılan araştırma sonuçları ile paralellik göstermekte (Pinar ve ark., 2015; Silve ve ark., 2014) iken, Kaya ve Arıöz (2014)'ün ebellek ve hemşirelik bölümü öğrencileri ile, Gündüz ve arkadaşları (2012)'nin ise sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yaptıkları çalışma sonuçlarından daha düşük bir tükenmişlik yaşadıklarını göstermektedir. Tükenmişlikte öğrencinin kendi gücü ve istekleri ile ailesinin, arkadaşlarının ve eğitimcilerinin kendisinden beklentilerinin tutarlı olması bunun yanında yakın çevrenin desteği ve rehberliği de önemli etkenlerdir (Tansel 2015). Bu noktadan hareketle tükenmişlik durumunun bireysel özellikler ve yakın çevreden algılanan sosyal destek düzeyi ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışmamızdaki bu sonucun, örnekleme oluşturan genç popülasyonun bireysel farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür.

Bulgularımız Gündüz ve arkadaşları (2012) tarafından sağlık bölümleri dışındaki farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile yapılan çalışma sonucu ile karşılaştırıldığında; çalışmamızda yer alan hemşirelik öğrencilerinin diğer farklı bölümlerdeki öğrencilerden daha fazla tükenme, daha düşük yetkinlik yaşadığı ve daha az duyarsızlaşma yaşadığı görülmektedir. Konuyla ilgili hemşirelik öğrencileri ile yapılan sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte araştırma örnekleminizi oluşturan öğrencilerin diğer okullardaki hemşirelik bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden kısmen daha düşük tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir (Gündüz ve ark., 2012; Kaya ve Arıöz, 2014). Bilindiği gibi açık bir sistem olarak değerlendirilen yüksek öğretim kurumlarındaki farklı yapılanmalar, her üniversitenin kendine özgü bir iklim oluşturmaya

neden olmaktadır. Nitekim üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri de her üniversitenin kendi iklimi içerisinde farklılaşabilir ve öğrencilerin yaşadıkları zorluklar değişiklik gösterebilir. Bu çalışmanın yapıldığı okulda akademik ve eğitim danışmanlıklarının sürekli verildiği, ayrıca öğrencilerimizin üniversitemizdeki psikolojik ve danışmanlık rehberlik hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanabildikleri, öğrencilerin kendi istek, yetenek ve hedefleri doğrultusunda gerek bölüm içi ve gerekse bölüm dışı seçmeli dersler almaları, tüm mesleki derslerini ve uygulamalarını ilgili konuda uzman öğretim elemanları ile gerçekleştirmeleri gibi durumların bu sonucu etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmamızın önemli bir bulgusu olarak araştırmamız kapsamında yer alan hemşirelik öğrencilerinin diğer literatür bulgularında yer alan farklı bölümlerdeki öğrencilerden daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Hemşirelik eğitimi sürecinde öğrenciler mesleki uygulama yapmakta ve insanlarla yoğun iletişimde bulunmakta (Atalayın ve ark., 2013; Kaya ve Arıöz, 2014), yaşamları tehlike altında olan, ölmekte olan ve ağrı-acı çeken insanlarla çalışmakta (Kaya ve Arıöz, 2014; Sevensan ve ark., 2011) ve bu insanların bakımında sorumluluk almakta (Da Silva ve ark., 2014, Dyrbye ve ark., 2006), çalıştıkları alanlarla ilgili yoğun stres durumları ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Sevensan ve ark., 2011). Tüm bu yoğun sürecin hemşirelik öğrencilerinin diğer bölümlerdeki öğrencilere göre daha fazla tükenmişlik deneyimlediklerini düşündürmektedir (Gündüz ve ark., 2012).

Atalayın ve arkadaşlarının (2013) da belirttiği gibi tükenmişliğin birçok değişkenle ilişkili olduğu ve bireylerin gerek yaşam kalitesini gerekse mesleki doyumunu olumsuz etkilediği görülmektedir. Öğrencilerin cinsiyete göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla duyarsızlaşma yaşadıkları ($p < .05$) (Tablo 2) saptanmıştır. Yapılan pek çok çalışmada bizim bulgumuzu destekler biçimde erkek öğrencilerin daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı (Gündüz ve ark., 2012; Kaya ve Arıöz, 2014) belirlenmiş olup, çalışmalarda tükenme alt boyutunda kızların, duyarsızlaşma ve yetkinlik alt boyutlarında ise erkeklerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir (Gündüz ve ark., 2012). Ancak Akansel ve arkadaşlarının (2012) çalışmalarında ise cinsiyet değişkeninin hemşirelik öğrencilerinin tükenmişlik düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine ilişkin mevcut çalışma sonuçları, her iki cinsiyetin de tükenmişlik durumu ile karşılaşabileceğini göstermektedir. Bu nedenle gelecekte daha büyük örnekleme yapılacak çalışmalarda öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinde cinsiyet faktörüne bağlı farklılaşmaların analiz edilmesi bu konuda daha fazla bilgiyi açıklayacaktır.

Literatürde mesleği kendine uygun bulma ve mesleğini severek yapmanın bireyin daha az stres yaşamasına ve sonuçta daha az tükenmişlik yaşamasına neden olabileceği belirtilmekte olup (Pinar ve ark., 2015), çalışmamızda mesleği kısmen isteyerek seçen ve isteyerek seçmeyenlerin daha fazla tükenmişlik yaşadığı, bölümden memnun olmayanların da daha fazla duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma yaşadığı saptanmıştır ($p < .05$). Kaya ve Arıöz (2014), bölümü istemeden seçen ve bölümden memnun olmayan öğrencilerin daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşadığı ve kişisel başarı puanlarının ise daha düşük olduğunu bildirmiştir. Pinar ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada, bölümü yerine başka meslek seçmeyi isteyen öğrencilerin duyarsızlaşma, mesleğin kendisine uygun olmadığını belirten ve lisans eğitimine başladıktan sonra mesleğe bakış açısı olumsuz olanlarda tükenme ve duyarsızlaşmanın fazla olduğunu ve yetkinliğin daha az olduğu belirlenmiştir. De Abreu Santos ve arkadaşları (2011) okuldan ayrılmak isteyen ve kendisinin mesleğinde yeterli beceriye sahip olmadığını düşünen öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadığını belirtmektedir. Tüm bu çalışma bulguları değerlendirildiğinde, öğrencilerin bölümünü kendi istediği için seçmesi, kendine uygun bulması ve mesleğine karşı olumlu bakış açısına sahip olması tükenmişlik yaşama ihtimalini azaltabilir.

Çalışmamızda alttan dersi olan öğrencilerin ve kendini akademik yönden başarısız olarak algılayan öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadığı saptanmıştır ($p > .05$). Yapılan bir çalışmada öğrencilerin not ortalamaları ile duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt ölçekleri karşılaştırıldığında aralarında düşük ve ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır (Kaya ve Arıöz, 2014). Bu bulgular, alttan dersi olma ve kendini akademik olarak başarısız algılamının öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşamalarına ya da tam tersi olarak tükenmişliğin akademik başarısızlığa neden olabileceğini gösterebilir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Bu çalışmanın sonuçları, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin hemşirelik eğitimi veren diğer bazı üniversitelerdeki hemşirelik bölümü öğrencilerinden kısmen daha düşük, fakat farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinden ise daha yüksek bir tükenmişlik yaşadıklarını göstermiştir. Bunun yanında cinsiyet, alttan dersi olma, mesleği isteyerek seçme, hemşirelik bölümünden memnuniyet ve akademik başarı algısı değişkenlerine göre tükenmişlik puanlarının farklılaştığı saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda eğitim sürecinde mesleki kimliğin benimsenmesine yönelik faaliyetlerin artırılması ve öğrencilerin başarı duygusunu arttıracak çalışmalara yer verilmesi, nitel çalışmalarla tükenmişlik yaşanmasına neden olan faktörlerin açıklanarak müfredatta ek düzenlemelerin yapılması ve tükenmişliği azaltmaya yönelik müdahale çalışmalarının yapılması önerilebilir.

Kaynaklar

- Ahola, K., Honkonen, T., Isometsä, E., Kalimo, R., Nykyri, E., Koskinen, S., et al. (2006). Burnout in the general population. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(1), 11–17.
- Akansel, N., Çitak, T.G., Özdemir, A., Turgutlu, Z. (2012). Assessment of burnout levels among working undergraduate nursing students in Turkey: Being a full time employee and student. *International Journal of Caring Sciences*, 5 (3): 328-34.
- Altay, B., Gönener, D. & Demirkıran, C. (2010). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri ve aile desteğinin etkisi. *Fırat Tıp Dergisi*, 15(1), 10-16.

- Arı, G.S., Bal, E.Ç. (2008). Tükenmişlik kavramı: birey ve örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi*, 15(1), 131-148.
- Atalayın, Ç., Tezel, H., Önal, B., Balkıs, M. & Köse, T. (2013). Dış hekimliği öğrencilerinde tükenmişlik: ön çalışma. *İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 47(3), 6-18.
- Çapri, B., Gündüz, B. & Gökçakan, Z. (2011). Maslach tükenmişlik envanteri öğrenci formunun (MTE-ÖF) Türkçe'ye uyarlanması geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 134-147.
- Da Silva, R.M., Goulart, C.T., Dias Lopes, L.F., Serrano PM, Siqueira Costa AL & De Azevedo Guido L. (2014). Hardy personality and burnout syndrome among nursing students in three Brazilian Universities—an analytic study. *Biomedical Center Nursing*, 13(9), 1-6.
- De Abreu Santos, A.T.R., Grosseman, S., De Oliva Costa, E.F. & De Andrade, T.M. (2011). Burnout syndrome among internship medical students. *Medical Education*, 45(11), 1146.
- Dyrbye, L.N., Thomas, M.R., Huntington, J.L., Lawson, K.L., Novotny, P.J., Sloan, J.A., et al. (2006). Personal life events and medical student burnout: A multicenter study. *Academic Medicine*, 81(4), 374-384.
- Dyrbye, L.N., Varkey, P., Boone, S.L., Satele, B.A., Sloan, J.A. & Shanafelt, T.D. (2013). Physician satisfaction and burnout at different career stage. *Mayo Clinic Proceedings*, 88 (12), 1358-1367.
- Gündüz, B., Çapri, B. & Gökçakan, Z. (2012). Üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 38-55.
- Hansen, N., Sverke, M. & Naswall K. (2008). Predicting nurse burnout from demands and resources in three acute care hospitals under forms of ownership: a cross-sectional questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 46, 96-107.
- Kaçmaz, N. (2005). Hemşirelerde iş stresi ve tükenmişlik. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 13(54), 65-75.
- Kaya, D. & Arıöz, A. (2014). Ebe ve hemşire öğrencilerinde tükenmişlik düzeyi ve etkileyen faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 89-99.
- Kaya, N., Kaya, H., Ayık, S.E. & Uygur E. (2010). Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerde tükenmişlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 401-419.
- Koivula, M., Paunnen, M. & Laippala, P. (2000). Burnout among nursing staff in two Finnish hospitals. *Journal of Nursing Management*, 8 (3), 149-158.
- Maslach, C. & Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal Of Occupational Behaviour*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C. & Leiter, M.P. (1997). *The truth about burnout: how organizations cause personal stress and what to do about it*. San Francisco, Calif: Jossey Bass.
- Pınar, Ş.E, Bilgiç, D., Demirel, G., Akyüz, M.B., Karatepe, C. & Sevim D. (2015). Sağlık alanlarında okuyan üniversite öğrencilerinin tükenmişlik ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(4), 284-292.
- Pines, A.M. & Aronson, E. (1988). *Career burnout: Causes and cures*. New York: Free Press.
- Salanova, M., Schaufeli, W.B., Martinez, I., Breso, E. (2009). How obstacles and facilitators predict academic performance: the mediating role of study burnout and engagement. *Anxiety, Stress ve Coping*, 1-18.
- Schaufeli, W., & Enzmann, D. (1998). *The Burnout Companion to Study and Practice: A Critical Analysis*. London: Taylor & Francis Ltd.
- Schaufeli, W.B., Martinez, I., Marques-Pinto, A., Salanova, M., Bakker, A. (2002). Burnout and engagement in university students: A cross-national study. *Journal of Cross-cultural Studies*, 33(5), 464-481.
- Schaufeli, W.B. & Taris, T.W. (2005). The conceptualization and measurement of burnout: common ground and worlds apart. *Work and Stress*, 19(3), 256-62.
- Sevencan, F., Cayır, E. & Üner, S. (2011). Burnout status of intern doctors and associated factors. *Centre De Sociologie Et De Démographie Médicales*, 50 (4): 501-515.
- Sevencan, F., Uzun, N., Yücel, E.H., Şener, A., Yılmaz, A.E. & Üner, S. (2011). Hacettepe Üniversitesi tıp fakültesi dönem VI öğrencilerinde tükenmişlik düzeyi ve etkileyen faktörler. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 42, 42-48.
- Silva, R.M., Goulart, C.T., Lopes, L.F.D., Serrano, P.M., Costa, A.L.S. & Guido, L.A. (2014). Hardly personality and burnout syndrome among nursing students in three Brazilian Universities-an analytic study. *BMC Nursing*, 13 (9): 1-6.
- Tansel, B. (2015). Üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2): 241-268.
- Toker, S., Melamed, S., Berliner, S., Zeltser, D. & Shapira, I. (2012). Burnout and risk of coronary heart disease: A prospective study of 8838 employess. *Psychosomatic Medicine*, 74(8): 840-847.
- Watson, R., Deary, I., Thompson, D. & Li, G. (2008). A Study of stres and burnout nursing student in hong kong: a questionaire surve. *Internetalional Journal of Nursing Studies*, 45(10), 1534-1542.